

DYSLEXIEPROTOCOL

Dit dyslexieprotocol heeft als doel duidelijkheid te scheppen over wat leerlingen kunnen verwachten van het dyslexiebeleid op Aeres VMBO Nijkerk.

Dyslexie

Het woord 'dyslexie' betekent, letterlijk vertaald uit het Grieks, 'niet goed kunnen lezen'. Bij de letterlijke vertaling uit het Grieks dekt de vlag de lading echter niet. Dyslectici hebben naast leesproblemen ook vaak spellingsproblemen.

Een goede en door de Stichting Dyslexie Nederland gehanteerde definitie is:

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.

Figuur 1: definitie van dyslexie. Bron: Stichting Dyslexie Nederland, Diagnose van Dyslexie, 2004

Deze definitie wordt ook door Aeres VMBO Nijkerk gehanteerd en is in de dyslexieverklaringen terug te vinden.

Enkele relevante kenmerken van dyslectische leerlingen:

- Automatiseringsproblemen (lezen en spellen gaan niet 'vanzelf')
- Bij werken onder druk nemen tempo en nauwkeurigheid af.
- Klankbeeld van woorden is minder goed opgeslagen in het geheugen.
- Klanken zijn moeilijk te herkennen.
- Klank- en schriftbeeld zijn moeilijk te koppelen.
- Het kost meer moeite talige informatie uit het geheugen op te halen.

Mogelijke gevolgen van dyslexie:

- Achterstand
- Verminderde lees- en/of schrijfmotivatie.
- Sociaal-emotionele problemen.
- Negatief zelfbeeld.

Criterium van achterstand (vo)

De beheersing van het lees- en/of spellingniveau (accuratesse en/of vlotheid) ligt significant onder het niveau dat vereist is in de (onderwijs)situatie waarin de leerling de lees- en spellingvaardigheid functioneel moet toepassen.

Figuur 2: criterium van achterstand, Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs, 2004

Kenmerkende problemen bij dyslexie

Probleem bij:	Komt tot uiting bij:	Consequentie:
Het automatiseren	Directe woordherkenning (technisch lezen)	Slecht tekstbegrip, traag lezen
	Onthouden van woordbeelden	Foutieve spelling
	Onthouden van losse gegevens	jaartallen, topografie, formules, rijtjes, woordjes en begrippen bekijken niet
	Twee dingen tegelijk doen	Schrijven en luisteren is moeilijk. Aantekeningen goed overnemen is lastig.
	Informatieverwerking	Moeite met werkstuk maken/ zelfstandige opdracht
Moderne Vreemde Talen	Het horen van klankverschillen	Foutieve spelling
	Fonetische uitspraak (= een woord uitspreken zoals het klinkt)	foutieve uitspraak of verhaspelen van woorden
Verbale vaardigheden	Het vinden van de juiste woorden	Leerling maakt verbaal zwakke indruk
	Het onder woorden brengen van een verhaal. Spreekt bij voorkeur in korte zinnen.	idem
Concentratie	Het zich moeilijk kunnen afsluiten van onbelangrijke zaken of achtergrond geluiden.	Snel afgeleid zijn
Sociale-emotionele ontwikkeling	Lage cijfers ondanks grote inspanning	Frustratie en demotivatie

Figuur 3: Kenmerkende problemen bij dyslexie. Bron: Schoots-Wilke, H., i.o.v. Min. OC&W, Dyslexie, een praktische gids voor scholen in het VO, 2002

Dyslexieverklaring

Als eenmaal bij een leerling dyslexie is vastgesteld krijgt hij/zij een dyslexieverklaring. Deze is onbeperkt geldig. In de verklaring worden maatregelen en faciliteiten aanbevolen die de leerling in staat stellen beter met dyslexie om te gaan. Sommige aanbevelingen vallen onder de verantwoordelijkheid van school en andere onder de verantwoordelijkheid van de leerling.

Dyslexieregistratie

Zodra de dyslexieverklaring op school binnen is, wordt voor de leerling een gele dyslexieregistratiekaart * gemaakt. Op deze kaart staan de faciliteiten waarvan de leerling gebruik kan maken en de verantwoordelijkheden die de leerling zelf heeft. De registratiekaart voorkomt dat leerlingen continu uitleg moeten geven omtrent hun dyslexie. De registratiekaart is gedurende de hele schoolloopbaan op Aeres VMBO Nijkerk geldig. Het is mogelijk tussentijds te bespreken of de faciliteiten nog steeds volstaan of gewenst zijn. Dit kan middels een gesprek met de mentor of dyslexiecoach.

Mogelijke faciliteiten

- Extra tijd bij toetsen (10 minuten per toets van een lesuur) en/of ingekorte toetsen.
- Toetsen in vergroot en duidelijk lettertype (bijvoorbeeld Arial 12).
- Toetsen met een duidelijke lay-out.
- Aangepaste correctie bij de talen.
- In overleg met de docent kunnen bepaalde toetsen mondeling worden afgenomen.
- Gebruik van laptop met spellingcontrole bij toetsen.
- Gebruik van hulpmiddelen, zoals voorleesprogramma's. Aeres VMBO Nijkerk werkt met het programma Claread dat gratis op de laptop van leerlingen kan worden geïnstalleerd.
- Het aantal proefwerken per dag is voor dyslectische leerlingen maximaal 2. Uitzondering hierop zijn inhaalproefwerken en proefwerken in de toetsweek (in dit laatste geval mogen er maximaal 3 proefwerken worden opgegeven). Daarnaast mogen er wel overhoringen gegeven worden. Een overhoring betreft lesstof die als huiswerk is opgegeven en deze kan onverwachts worden afgenomen (dit is een regeling voor alle leerlingen, maar is met name voor dyslectische leerlingen ongunstig).
- Gebruik van regelkaarten in de les en bij toetsen.
- De docent houdt in de les rekening met het verwerkingsprobleem van informatie door het geven van duidelijke instructie, uitleg en opdrachten.

Faciliteiten voor eindexamenkandidaten *

- Verlenging van de duur van de toets met maximaal 30 minuten.
- Auditieve ondersteuning (op CD-rom via de computer).*
- Gebruik van laptop met spellingcontrole bij schrijfvaardigheid.
- Het is de verantwoordelijkheid van de leerling om extra hulpmiddelen tijdig aan te vragen op school.
- De school moet zo spoedig mogelijk bij de inspectie melden dat er extra faciliteiten in de vorm van extra tijd of andere middelen bij de examens zijn toegekend.

Extra begeleiding

Behalve een dyslexieregistratiekaart heeft de leerling die in het bezit is van een geldige dyslexieverklaring ook recht op extra begeleiding. De begeleiding is toegespitst op het aanleren van leerstrategieën en studievoordigheden. Dit heeft als doel de leerling gereedschap in handen te geven beter of anders met zijn dyslexie om te gaan. Dit vergt van de leerling een actieve rol. De frequentie van de begeleiding varieert per leerling en wordt zoveel mogelijk afgestemd op de problemen die de leerling in de dagelijkse (school)situatie ondervindt. Deze begeleiding kan gedurende de gehele schoolloopbaan worden gegeven tijdens de Maatwerkuren door de dyslexiecoach of door een vakdocent.

* zie bijlagen

Signalering

Bij veel leerlingen is dyslexie al gediagnosticeerd tijdens hun basisschoolperiode. Bij enkele leerlingen komt deze beperking pas op de middelbare school aan het licht. In veel gevallen hebben dyslectische leerlingen strategieën ontwikkeld om met hun leerstoornis om te gaan, maar schieten die tekort zodra de moderne vreemde talen (Engels en Duits) aan bod komen. Dyslexie kan daarom soms pas in het Voortgezet Onderwijs ontdekt worden. Het is de verantwoording van docenten, leerlingen en ouders om tijdig aan de bel te trekken bij het vermoeden van dyslexie. Dit kan worden gemeld bij de mentor.

Wat kunnen wij doen bij het vermoeden van dyslexie?

De dyslexiecoach kan de 'signaleringstoets dyslexie' afnemen. Dit zijn een dictee en een stilleestempotoets. De uitslag hiervan wordt doorgesproken met leden van het ondersteuningsteam. Er wordt tevens gekeken naar de informatie die de basisschool of de ouders ons hebben verstrekt. Op basis van de signaleringstoets en deze gegevens wordt gekeken of extra spellingslessen, leeslessen of een vervolgonderzoek wenselijk is. Leerlingen en ouders ontvangen hierover informatie van het ondersteuningsteam of de mentor. De signaleringstoets versterkt mogelijk slechts een vermoeden. Vervolgonderzoek bij een geregistreerde psycholoog of ortho-pedagoog is nodig om een leerling officieel te diagnosticeren. Het vervolgonderzoek dient geregeld te worden door de ouders/verzorgers van een leerling. School kan hierbij, indien gewenst, adviseren.

Extra leeslessen

De extra leeslessen worden tijdens Maatwerk gegeven of op een apart afgesproken tijdstip. Er wordt gewerkt aan technisch en begrijpend lezen.

Extra spellingslessen

Dankzij de laptop en de spellingscontrole kunnen veel leerlingen beter meekomen in de klas dan vroeger. Bij ernstige spellingsachterstanden kunnen leerlingen geholpen worden door basisvaardigheden van het spellen aan te leren tijdens de Maatwerkuren of op een apart afgesproken tijdstip. Hierbij komt onder andere het gebruik van de regelkaarten aan bod.

Bij geen of weinig vooruitgang n.a.v. de lees- en spellingslessen zal de leerling opnieuw worden besproken in het ondersteuningsteam en met ouders.

Tot slot

Het doel van ons dyslexiebeleid is dat de locatie Aeres VMBO Nijkerk een school wil zijn die leerlingen in staat stelt talenten te ontwikkelen en onderwijs biedt dat aansluit bij de intellectuele capaciteiten van onze leerlingen.

Bijlage 1

Uit de officiële regelgeving van de Rijksoverheid betreffende de centrale examens en rekentoets voortgezet onderwijs voor kandidaten met een beperking | versie februari 2019 | College van toetsen en examens

Dyslectische kandidaten

Voor het treffen van aanpassingen in de wijze van examinering bij dyslectische kandidaten is een deskundigenverklaring nodig op grond van artikel 55 van het Eindexamenbesluit VO.

Toegestaan is:

- verklanking (voorlezen van teksten)
- maximaal 30 minuten tijdverlenging
- gebruik van de computer als schijfgerei, waarbij voor dyslectici de spellingscontrole mag worden gebruikt. Bij gebruik van de computer ziet de school erop toe dat de leerling geen toegang heeft tot hulpmiddelen die niet zijn toegestaan. Zie het document '[Computer als schijfgerei](#)' op Examenblad.nl.

Niet toegestaan is

- digitaal woordenboek
- spellingkaarten, grammaticakaarten of stappenplannen
- een andere beoordeling van examenonderdelen (met name spelling)

Voor de beoordeling van spelling gelden voor alle kandidaten dezelfde regels. Er is dus geen sprake van een verminderde aftrek voor dyslectische kandidaten of van het niet meetellen van 'typische dyslexiefouten'. Dit geldt dit ook voor het schoolexamen.

Alleen dyslectische leerlingen mogen spellingcontrole gebruiken. Als een nietdyslectische leerling om andere redenen spraaksynthese gebruikt, (bij een visuele beperking of met specifieke toestemming van het CvTE) mag de spellingcontrole dus niet worden gebruikt.

Meer dan 30 minuten tijdverlenging

Als sprake is van meerdere beperkingen, mogen de tijdverlengingen op grond van verschillende beperkingen *niet* bij elkaar worden opgeteld.

Uitzondering: als sprake is van tijdverlenging op grond van anderstaligheid en kort verblijf in Nederland (hoogstens zes jaar) én van dyslexie, kan twee maal een half uur worden toegekend.

Tijdverlenging en het cspe

Geldt het halve uur uit artikel 55 ook voor het cspe? Formeel is het antwoord ja, want het is een centraal examen. Ook hier geldt echter de redelijkheid: de dyslectische leerling kan bijvoorbeeld wel meer tijd krijgen voor het lezen van instructies voorafgaand aan het maken van een werkstuk of voor het bereiden van een maaltijd, maar niet voor het maken van het werkstuk zelf of het bereiden van de maaltijd zelf. Bij veel cspe's en bij de meeste leerlingen zal minder verlengingstijd volstaan. De context van de beroepsgerichte opdrachten en de daarvoor vastgestelde tijdschema's maken dat er meestal voldoende ruimte is en dat de dyslectische leerling verloren leestijd gemakkelijk in de uitvoering kan compenseren. Bij zeer talige beroepsgerichte vakken en opdrachten en bij de minitoetsen, is enige tijdverlenging gewenst. Bij praktische opdrachten waarbij de tijd een essentieel toetsonderdeel is, is het niet toegestaan.

Lettergrootte en lettertype

Puntgrootte 12 (Arial) is een adequate lettergrootte voor leerlingen met dyslexie. Door de grotere standaardletter en het vervallen van de noodzaak om zelf te vergroten, wordt de organisatielast voor scholen verlicht, wordt het risico op onbedoelde schending van de geheimhouding gereduceerd en worden incidenteel voorkomende vergrotingsfouten – met name bij tekeningen, tabellen en grafieken – voorkomen.

Dyslexieprotocol Aeres VMBO Nijkerk

Als in uitzonderlijke gevallen een extra vergrote letter of een andere steunkleur gewenst is, kan de school hiervoor zorgen direct voorafgaand aan de afname onder strikte voorwaarden. Zie daarvoor hoofdstuk 12, Procedures.

Loep of leesliniaal/leespen

Hoewel bijna het hele examen (teksten en vragen) in puntgrootte 12 is, kan bij grafieken, tabellen en dergelijke een kleinere letter worden gehanteerd. Als de dyslectische kandidaat die letters als (te) klein ervaart, kan hij gebruikmaken van een loep of een leesliniaal/leespen.

Verklanking (audio)

Op grond van de deskundigenverklaring kan de directeur aan een kandidaat met een leesbeperking het recht op audio (voorlezen) toekennen. Bij de centrale examens kan de verklanking op drie manieren worden uitgevoerd:

- door gebruik te maken van een daisy audio-cd (Digital Accessible Information System);
- door middel van spraaksynthese waarbij de digitale tekst omgezet wordt in computerspraak;
- door een toezichthouder op verzoek incidenteel te laten voorlezen.

Een voorlezer is alleen toegestaan als een ander adequaat middel ontbreekt. Dat geldt bijvoorbeeld bij leesteksten in de csp'e's (daarvoor wordt geen audio geleverd), of bij de meeste examens voor daisy in het tweede tijdvak.

Als een kandidaat recht heeft op audio en NIET vertrouwd is met spraaksynthese, dan is een individuele voorleeshulp de adequate aanpassing bij het centraal examen. Deze aanpassing zal dus in het algemeen worden toegepast als een leerling in het eerste tijdvak daisy gebruikte en in het tweede tijdvak een ander vak herkanst dan Nederlands of Engels. Alleen deze beide vakken zijn beschikbaar in het tweede tijdvak.

Bij digitale centrale examens is verklanking in Facet beschikbaar- voor alle varianten. Examens in de kunstvakken in Autoplay zijn standaard voorzien van spraak. Bestaat het examen deels uit Autoplay en deels uit papier, dan kan voor het papieren deel daisy of een pdf voor spraaksynthese worden besteld.

Verklanking (audio): de daisy audio-cd

Als een dyslectische kandidaat recht heeft op audio, kan de directeur bij de papieren centrale examens een daisy audio-cd bestellen. Dit geldt niet voor de csp'e's beroepsgericht. De daisy audio-cd bevat ingesproken tekst (natuurlijke spraak) van de tekst van het examen (teksten, vragen, eventuele bronnen).

De daisy audio-cd kan worden afgespeeld in een speciale daisy-speler of op een computer of laptop. Op een computer of laptop is speciale daisy-afspeelsoftware nodig, gratis te downloaden van www.daisy.org/amis.

Het speciale daisy-format is geschikt om te navigeren tussen bijvoorbeeld tekst en vragen. Ook is onder meer het leestempo te regelen. De bediening vergt weinig oefening; zeker bij gebruik via de computer/laptop werkt een en ander zeer overzichtelijk.

Om te oefenen kunnen er daisy audio-cd's worden besteld met oude examens. Deze kunt u bestellen door te mailen naar Dedicon: klantenservice@dedicon.nl. Vermeld uw naam- en adresgegevens. Geef ook aan of het oefenexamen voor een blinde, slechtziende of dyslectische kandidaat is.

Vanaf het examen 2017 ontvangen scholen standaard bij elk examenvak een cd met pdf voor spraaksynthese en Daisy audio cd. Deze cd's kunt u als oefenmateriaal gebruiken.

Eerste tijdvak

De daisy audio-cd voor het eerste tijdvak wordt op bestelling geleverd. U bestelt de spraaksynthese-cd's en daisy-audio-cd's via het '*Opgaveformulier aantal examenkandidaten*'.

Voor de papieren centrale examens bb en kb wordt daisy alleen geleverd voor Nederlands, Engels, Duits, Frans en Spaans.

Om verschillende logistieke redenen wordt de daisy uitsluitend op cd geleverd. Als tijdens het examen gebruik wordt gemaakt van een daisy-speler of computer/terminal zonder cd-speler, heeft de school de volgende mogelijkheden:

- a. aanschaf van losse, op de usb-poort aan te sluiten dvd-spelers;

Dyslexieprotocol Aeres VMBO Nijkerk

- b. overzetten van het daisy-bestand op een usb-stick of geheugenkaart. Dit mag direct voorafgaand aan de examenzitting gebeuren, maar dan wel onder toezicht en volgens strikte regels;
- c. plaatsing van het bestand op het beveiligde netwerk, eveneens kort voor de examenzitting volgens strikte regels

Zie voor de genoemde regels hoofdstuk 12, Procedures.

Tweede tijdvak

Daisy voor het tweede tijdvak wordt voor alle schooltypen uitsluitend geleverd voor Nederlands en Engels. De daisy's Nederlands en Engels tweede tijdvak worden zondermeer geleverd aan alle scholen. De tweede-tijdvak-daisy wordt in een enkel exemplaar geleverd. De school kan, binnen de examenruimte en onder toezicht direct voorafgaand aan de afname, het geleverde exemplaar kopiëren (op cd's, of usb-sticks of geheugenkaarten). *Zie ook hier hoofdstuk 12, Procedures.*

Als de kandidaat die in het eerste tijdvak daisy heeft gebruikt, geen ervaring heeft met verklankbare pdf's en een ander vak dan Nederlands of Engels herkanst, dan dient de school in het tweede tijdvak te zorgen voor een individuele voorleeshulp.

Voor niet-gebruikers klinkt computerspraak (spraaksynthese) onnatuurlijk. Het vergt gewenning. Vaste gebruikers hebben er geen moeite mee. Uit (internationaal) onderzoek blijkt voor gebruikers met enige oefening (ervaring) geen verschil in leerrendement tussen natuurlijke en kunstmatige spraak. Omdat van de daisygebruiker niet kan worden verwacht dat hij zich in de zeer korte tijd tot de herkansing vertrouwd maakt met spraaksynthese, mag daar de individuele voorleeshulp worden ingezet. In alle andere gevallen geldt de algemene regel dat als het CvTE een adequate voorziening biedt (verklanking in Facet, spraaksynthese of daisy bij papieren examens), die voorziening moet worden benut en een individuele voorleeshulp dus niet is toegestaan.

Verklankbare pdf's (spraaksynthese)

Dyslectische kandidaten die recht hebben op audio kunnen gebruikmaken van spraaksynthese. Daarbij zet de computer de digitale tekst via spraaksynthesoftware om in spraak.

De school kan beschikken over verklankingssoftware, waarmee de verklankbare pdf kan worden voorgelezen.

Een bestand dat geschikt is voor spraaksynthese, wordt geleverd als pdf. Het bestand bevat het examen in een opmaak die identiek is aan die van het papieren examen. De pdf wordt geleverd op cd-rom in kandidaat-aantallen conform de bestelling door de school. Het vooraf openen van de envelop is **niet** toegestaan.

Het CvTE zorgt voor een bestand dat geschikt is voor spraaksynthese. Enkele papieren examens zijn hiervan uitgezonderd:

- Fries (daarvoor zijn nog geen stemmen leverbaar);
- Latijn en Grieks (Latijnse en oud-Griekse spraak is niet beschikbaar); □ Russisch, Turks, Arabisch (zeer kleine aantallen kandidaten).

Van bovengenoemde examens kan wel een verklankbare pdf worden geleverd, de speciale taalvoorzieningen (schakelen van de ene naar de andere taal) ontbreken.

Spraaksynthesoftware kan veel mogelijkheden bieden die bij centrale examens **niet** zijn toegestaan, bijvoorbeeld een digitaal woordenboek. De school dient erop toe te zien dat verboden zaken niet worden gebruikt. Dat geldt ook voor verbinding van de computer met de buitenwereld via internet of e-mail.

De keuzewijzer dyslexie-ICT (www.dyslexie-ict.nl) is niet door of in samenspraak met het CvTE gepubliceerd; de daarin benoemde geschiktheid volgens de eisen van het CvTE is de verantwoordelijkheid van de opsteller.

Spraaksyntheseprogramma's

Er zijn verschillende spraaksyntheseprogramma's op de markt, uiteenlopend in prijs en in mogelijkheden. Veel van de extra mogelijkheden van duurdere programma's kunnen zinvol zijn buiten de centrale examens, maar zijn niet toegestaan bij het centraal examen. Wat verklankingskwaliteit betreft ervaren gebruikers weinig verschillen tussen de programma's. Dat geldt ook voor de verklanking in Facet. Vaak maken de programma's gebruik van een zelfde stemmenleverancier.

Dyslexieprotocol Aeres VMBO Nijkerk

Wat **in ieder geval niet mag** is een programma dat het examen uploadt naar de *cloud* om het daar te verklanken. Het verbod op internet en het vanzelfsprekende verbod op het naar "buiten" brengen van het examen voor afloop van de afname, maakt dat deze programma's niet toelaatbaar zijn. Het werken met chromebooks is daarom bij het centraal examen voor spraaksynthese niet mogelijk.

Een programma met veel niet toegestane mogelijkheden vergt toezicht. Sommige leveranciers komen de scholen tegemoet met een *press-to-test* voorziening waarbij alle niet-examen-voorzieningen worden geblokkeerd. Andere bieden een *light* versie van het programma zonder de niet toegestane voorzieningen.

Daarnaast kan het incidenteel voorkomen dat tekst in een plaatje, zoals een cartoon of in een grafiek niet verklankbaar is. Als dat zich voordoet en de kandidaat heeft behoefte aan voorlezen, kan de kandidaat aan een toezichthouder vragen dat enkele stukje tekst voor te lezen. Omdat het slechts zal gaan om zeer incidentele situaties, hoeft de kandidaat daarvoor niet in een aparte ruimte te worden geplaatst.

Keuze tussen spraaksynthese en daisy

Spraaksynthese of daisy – wat is het beste voor de kandidaat? Dat is niet een vraag die pas bij het centraal examen aan de orde hoort te komen, maar al eerder bij onderwijs en begeleiding.

Daisy ligt door zijn natuurlijke spraak goed in het gehoor, biedt uitstekende navigatiemogelijkheden, bijvoorbeeld tussen tekst en vraag, en is zeer eenvoudig te bedienen.

Spraaksynthese klinkt wat 'onwennig' de eerste keer, maar frequente gebruikers weten de voordelen te waarderen. Grootste voordeel: de gebruiker kan in beginsel elk digitaal tekstbestand verklanken, zonder afhankelijk te zijn van het inspreken ervan. Daarnaast waardeert de gebruiker het feit dat in de voorgelezen tekst de cursor meeloopt. Dat stimuleert ook om te blijven lezen.

Concreet bij het centraal examen: de kandidaat zal in het algemeen gebruiken wat hij in het onderwijs gebruikt. Wie gewend is aan spraaksynthese, kan zonder veel moeite bij het centraal examen daisy gebruiken, al mist hij dan enkele faciliteiten waaraan hij gewend was, zoals de meelopende cursor. Wie gewend is aan daisy met natuurlijke spraak, kan bij het centraal examen naar alle waarschijnlijkheid niet zo makkelijk uit de voeten met spraaksynthese.

Let op: Als bij het centraal examen geen daisy audio-cd wordt geleverd (zoals in het tweede tijdvak, met uitzondering van Nederlands en Engels, dient de school te voorzien in een individuele voorleeshulp. Een individuele voorleeshulp mag NIET gebruikt worden uitsluitend omdat de kandidaat dat prettiger vindt dan de geleverde voorzieningen.

Daisy of natuurlijke spraak wordt dus NIET geleverd voor:

- de papieren examens BB en KB (m.u.v. Nederlands en de moderne vreemde talen)
- de papieren examens tweede tijdvak (m.u.v. Nederlands en Engels)
- digitale examens, zie paragraaf [2.4.4](#)

Het is te verwachten dat spraaksynthese op termijn de daisy als standaard voorziening voor leeshulp zal verdringen, in ieder geval bij de examens in het voortgezet onderwijs. Het feit dat de lezer bij digitale teksten niet meer afhankelijk is van de productie door anderen, wordt door de gebruikers als een groot voordeel gezien. Ook is eigenlijk elke tekst tegenwoordig digitaal beschikbaar.

Digitale centrale examens in Facet of Autoplay

Bij de digitale examens en rekenoetsen in Facet is spraaksynthese ingebouwd. De school legt vast wie deze voorziening mag gebruiken. De spraaksynthese voldoet aan de eisen: snelheid en stem zijn te regelen resp. te kiezen, de kandidaat kan selecteren wat hij wenst te verklanken en het is zichtbaar op welke plaats in de tekst de stem zich bevindt. Ervaring met spraaksynthese is een vereiste, zie hierboven. Maar die ervaring wordt snel opgedaan o.a. met de in te plannen oefenexamens.

Bij de examens in de kunstvakken in Autoplay wordt in het examen standaard spraak geleverd (computerspraak), dus in het examen voor alle kandidaten. De school mag alle kandidaten toestaan van deze voorziening gebruik te maken; voor kandidaten zonder leesbeperking biedt audio geen (oneigenlijk) voordeel.

Dyslexieprotocol Aeres VMBO Nijkerk

Bij digitale centrale examens is vergroting niet mogelijk en voor dyslectische kandidaten niet nodig. Ten aanzien van extra tijd gelden dezelfde regels als bij papieren examens.

Overige regelgeving

In het *Inrichtingsbesluit* worden mogelijkheden vermeld voor (onder andere) leerlingen met dyslexie, die niet direct betrekking hebben op het centraal examen, maar hier volledigheidshalve worden vermeld.

Voorbeeld

Op het vwo en bij het vmbo in de sector economie, kan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal onder voorwaarden worden vervangen door dat in een ander vak. De ontheffing in het onderwijs werkt vanzelfsprekend door in het examen.

Ook hier is weer sprake van het woordje *kan*: de afweging is aan de school maar wel binnen de door de overheid gestelde kaders (zie [paragraaf 1.4](#)). De school dient zich er rekenschap van te geven dat de overheid heeft geconstateerd dat onderwijs in een tweede moderne vreemde taal voor een dyslectische leerling een te grote belemmering (belasting) kan zijn, en daarom aan de school mogelijkheden biedt om deze belemmering weg te nemen.

NB Het uitgangspunt van de regelgeving is niet dat een vreemde taal voor een dyslectische leerling te *moelijk* zou zijn, maar dat het leren van twee moderne vreemde talen een te zware belasting is in het onderwijs. Een ontheffing pas bij de uitslag verlenen, past niet op de regels zoals vastgelegd in het *Inrichtingsbesluit*.

Bijlage 2 Voorbeeld van een dyslexiepas

Dyslexiepas	Verantwoordelijkheid leerling
<u>Naam:</u> <u>Faciliteiten:</u> ○ Vergroten van teksten (Arial 12). ○ Extra tijd of vermindering van aantal vragen/opdrachten. ○ Mondeling overhoren bij vakken (in overleg). ○ Rekening houden met spellingsfouten. ○ Extra hulpmiddelen: Laptop Spraakprogramma Gebruik spellingcorrector Regelkaarten	<u>Tijdens de les</u> ▪ Vraag of je een leesbeurt mag voorbereiden. ▪ Zorg voor goede aantekeningen; kopieer ze anders, als ze niet goed leesbaar zijn. ▪ Schrijf het huiswerk goed op. ▪ Vraag indien nodig om hulp. <u>Huiswerk</u> ▪ Plan je werk. ▪ Werk iedere dag+ werk vooruit. ▪ Werk niet overdreven lang. ▪ Vraag om een spraakprogramma. ▪ Lees een tekst opnieuw als je niet weet wat er staat. ▪ Maak aantekeningen of schema's tijdens het huiswerk (woordweb/ mindmap/ woordkaartjes etc). <u>Bij toetsen/examens</u> ▪ Lees goed. ▪ Controleer je werk; niets vergeten? ▪ Vraag zo nodig extra tijd. ▪ Vraag om alternatieve toetsmogelijkheden. <u>Algemeen</u> ▪ Probeer met de vakken en opdrachten, waar je goed in bent, de cijfers op te halen.

Dyslexieprotocol Aeres VMBO Nijkerk